

xx de veritate, art. ii. Quæ ut intelligamus, et verum ejus mentem, et doctrinam hauriamus, oportet præ oculis habere illam sæpe traditam doctrinam, quod in habitu, et est aliquid pertinens ad modum, seu statum, quod ad firmitatem spectat, et aliquid pertinens ad speciem, seu substantiam. Quod enim firmiter, et permanenter aliqua qualitas existat actu in subjecto, vel inclinet ad firmiter operandum, etiam pertinere potest ad qualitatem, quæ ex sua specifica, et essentiali ratione non est habitus, sed ex statu accidentali, ut supra satis dictum est. Quare si ad habitum solum pertineret dare firmitatem istam accidentalem, ita quod in actu, seu operatione non corresponderet habitui nisi modus ille firmitatis, qui accidentaliter illi convenit, et extra ejus speciem seu substantiam est, solum operaretur habitus, et influeret in actum juxta firmitatem, et promptitudinem accidentalem, quæ ad statum pertinet. Si autem pertinet ad habitum influere in actum secundum firmitatem specificam, et quæ ad ipsa principia specifica pertinet, utique in substantiam, et speciem actus debet influere, quia firmitas hæc ad specificam entitatem actus pertinet.

XVI. Igitur D. Thomas aliquando docet, proprium esse habitus promptitudinem, et facilitatem dare, quæ solum pertinet ad modum, non ad substantiam actus: aliquando docet absolute esse principium operationis quasi determinans potentiam ad speciem actus: ac denique habitum ipsum ut distinguitur a dispositione ex sua specie firmitatem habere docet, atque adeo talem firmitatem influendo, in speciem, et substantiam actus influit. Patet hoc discurrendo per loca S. Thomæ in quibus hoc asserit. Etenim in hac quæstione L, artic. v ad tertium, inquit: « Quod licet voluntas incli-

netur in bonum rationis, tamen quia hoc bonum multipliciter diversificatur, necessarium est, ut ad aliquid determinatum bonum rationis voluntas per aliquem habitum inclinetur ad hoc quod sequatur promptior operatio. » Ubi utrumque conjunxit D. Thomas in habitu, scilicet quod voluntatem determinet ad aliquid determinatum bonum, quod utique ad speciem, et entitatem actus pertinet, ut verbi gratia, quod justitia determinet ad justum reddendum, et religio ad cultum, et temperantia ad moderationem sensibilibus: et deinde quod inclinet ad hoc ut sequatur promptior operatio, quod utique pertinet ad promptitudinem, et facilitatem, et modum operandi delectabiliter.

XVII. Similiter infra quæst. c, artic. ix, dicit D. Thomas explicans triplicem modum virtutis, seu operis virtuosi, scilicet quod aliquis operetur sciens, deinde quod operetur ut eligens seu ex electione, et tandem quod operetur firmiter: « Quod ista firmitas proprie pertinet ad habitum, » ut scilicet aliquis ex habitu radicato operetur. Et loqui videtur D. Thomas de firmitate accidentali, seu quoad statum, quia inquit: « Non cadere hunc modum sub præcepto, eo quod non punit Deus eum, qui honorem debitum parentibus impendit, etiamsi habitum pietatis non habeat. » Ergo supponit posse fieri actum pietatis quoad substantiam, etiamsi ab habitu non procedat, quoad firmitatem autem esse ab habitu, et hanc dicit proprie ad habitum pertinere, status enim firmitatis ad habitum pertinet.

XVIII. Quod vero D. Thomas doceat absolute habitum esse principium operationum, quod utique significat non solum esse principium earum quoad aliquem modum superadditum, sed etiam quoad enti-

tatem, parte ex his, quæ docet in hac quæstione XLIX, art. iii: « Quod habitus, qui est in potentia ut in subjecto, dicit ordinem ad operationem, quia disponit subjectum juxta ejus naturam, et natura subjecti, cum sit potentia operans, sumitur per ordinem ad actum. » Unde cum perficitur per habitum, et adjuvatur potentia juxta suam naturam, utique ad elicentiam actus in substantia sua adjuvatur, quia hoc est quod petit, et ad quod ordinatur natura illius potentie, scilicet, ad illam substantiam, et speciem actus, licet non nudam, neque confuse, et imperfecte, sed cum majori determinatione aut etiam perfectione faciendum. Et hoc magis explicat ipse D. Thomas ibidem art. iv ad primum, ubi inquit: « Quod si forma habeat determinate unam tantum operationem determinatam, nulla alia dispositio requiritur ad operationem præter ipsam formam. Si autem sit talis forma, quæ possit diversimode operari sicut anima, oportet quod disponatur ad suas operationes per aliquos habitus. » Constat autem quod potentie animæ non solum sunt indifferentes, et indeterminatæ ad diversos modos operationum, seu ad diversas operationes secundum modum, sed etiam secundum substantiam, et speciem: ergo habitus quibus indiget disponi non solum sunt ad diversos modos, verbi gratia ad facilius, et delectabilius, sed etiam ad ipsam speciem, et substantiam, licet cum tali modo, vel sub tali modo, quia etiam ad substantiam actus determinari indiget potentia. Unde ipse D. Thomas videtur aperte distinguere hunc modum delectabilitatis in operando ab ipsa operationis substantia, et ad hanc ponit virtutem, seu habitum esse principium, ut patet in quæstione quinta, de virtutibus, quæ est de charitate, art. ii ad duodecimum,

ubi inquit: « Quod delectatio non importat operationem, sed aliquid consequens operationem (ecce modum operationis distinctum ab operatione tamquam quid consecutum) unde cum virtus sit operationis principium, delectatio non ponitur inter virtutes, sed inter fructus. » Quæ illatio D. Thomæ non potest esse efficax si virtus non est operationis principium quantum ad substantiam operis, sed quoad modum delectationis, aut promptitudinis tantum, cum unum condistinguat ab alio, et ponat delectationem non esse ipsam operationem, sed consecutum ad illam, virtutem autem, quæ est habitus esse operationis principium.

XIX. Fundamentum hujus sumitur ex ipsa habitus natura, quia habitus generatur per actus determinatæ speciei, et ponit inclinationem in potentia, non solum ad talem modum faciendi, sed ad talem speciem actus faciendum; nec enim per habitum justitiæ inclinatur voluntas ad prompte solum, sed etiam ad speciem talis actus faciendum, nempe justitiæ; et per scientiam ad actus scientificos, et non alterius speciei, non vero solum ad prompte faciendum tales actus. Ergo oportet quod iste habitus respiciat non solum promptitudinem, seu modum, sed etiam speciem actus, si quidem indifferentiam illam potentie, quæ est ad plures species, et entitates actuum, determinat habitus, ut ad talem speciem determinate sit, et in tali materia potius quam in alia.

XX. Et hujus ratio est, quia influxus ipsius habitus perficit, et determinat ipsum concursum potentie etiam ad id quod proprium est potentie, ut scilicet ipsam substantiam, et entitatem actus producat potentia cum minori difficultate. Concursus autem, et influxus poten-

tia non est seorsum ab influxu habitus, sed cum ipso identificatus, et per modum unius influit in operationem, sicut influxus hominis cum instrumento, ut artifex cum serra, duritia ferri in securi cum acutie ejus ad scindendum, hæc enim sic conjuncta unicum influxum perficiunt, et constituunt in totam operationem, nec seorsum una ab alia operatur, aut confluit in effectum, sed influit. Ergo impossibile est, quod quando egreditur operatio ab habitu, non egrediatur quoad suam substantiam, et entitatem ab illo sicut a potentia, si quidem non egreditur ab habitu nisi ut moto a potentia, et subordinato concursui illius, et ita si concursus potentia est ad substantiam actus, et ipse actus secundum totam entitatem egreditur ab habitu, impossibile est quod talis habitus non sit influxivus in ipsam substantiam actus, sed solum in aliquem modum, aut accidens illius. Consequentia patet, quia impossibile est, quod causa aliqua, quæ solum est productiva accidentis, aut modi in aliquo subjecto, deserviat ad hoc, ut egrediatur ab ea effectus, seu operatio ipsa quoad entitatem, et substantiam: sicut si aliqua causa solum est calefactiva hominis, non potest ab illa procedere homo quoad suam substantiam, etiamsi talis causa adjungatur, et simul influat in hominem cum ipsa causa generativa hominis, sed tunc quælibet operatur seorsum id quod suum est. Similiter ergo si habitus solum influit aliquid accidentale, vel modale in actum, impossibile erit quod a tali habitu egrediatur operatio etiam quoad substantiam, et entitatem suam; si vero e converso entitas actus egreditur ab habitu, cum per illum producat a potentia, habitus ille influxivus est in substantiam operationis.

XXI. Antecedens autem probatur,

quia magis intime determinat potentiam, et concurret cum illa habitus, quam instrumentum cum manu movente, et non minus quam species cum potentia visiva ad actum visionis, eo quod determinat indifferentiam potentia, et inclinatur ad talem speciem actus potius quam ad aliam; ergo potentia non minus utitur habitu ad producendam speciem et entitatem illius actus quam specie repræsentativa, vel manus instrumento; ergo necesse est quod tota entitas, et substantia actus procedat ab habitu determinante, et inclinante, sicut et a potentia indifferenti, si quidem si solum produceret aliquod accidens, vel modum ipsius operationis, non posset a potentia procedere substantia, et entitas actus medio habitu, ita quod egrederetur ab illo, quia ab agente producente solum accidens, vel modum, non egreditur ipsa substantia rei. Cum ergo habitus conjungatur potentia ut actualitas quædam, seu vis perficiens ipsam, et determinans ad actum talem, verbi gratia justitiæ, vel religionis, scientiæ, vel opinionis, etc. manifestum est quando paritur, et egreditur iste actus a potentia, egreditur ab illa tamquam ab actuata, et determinata, et consequenter medio habitu procedit entitas operationis.

XXII. Quod confirmatur amplius, quia entitas seu substantia operationis, et species illius egrediuntur a potentia, non in quantum indifferentis est, et in potentia, sed in quantum actuata, et determinata, ergo id quod advenit potentia ex parte actualitatis, et determinationis ejus ad operandum talem speciem actus, debet influere in entitatem actus. Patet consequentia, quia potentia ipsa est indeterminata, et indifferentis, et in potentialitate ad elicendum ipsas operationes etiam in potentia, et entitate sua, si quidem eli-

cere potest diversas operationes in substantia, et etiam istas elicit cum quadam imperfectione, et retardatione, et difficultate. Si ergo potentialitas, et imperfectio ejus, et indeterminatio est etiam ad entitatem actus, remotio ergo hujus potentialitatis, et indeterminationis, et actualitatis non minus influit in actum quoad substantiam, quam potentia ipsa quam actuatur, si quidem causa influens in entitatem alicujus operationis non minus influit per id quod actualitas est, et in quantum actuata, et determinata, quam per id quod potentialitatis est, et in quantum indifferentis.

XXIII. Quod manifeste patet in auxilio, seu concursu divino actuante, et determinante ultimate causam inferiorem ad operandum, qui non minus influit in substantiam operationis, quam virtus causæ, quia determinatio, et actualitas ejus est tollens indifferentiam ad elicendam entitatem operationis, ergo eodem modo habitus influet in substantiam operationis, quia determinat indifferentiam potentia ad ipsam operationem in substantiam elicendam. Si ergo potentia influit in substantiam actus, cum indeterminata sit ex se, multo minus in quantum actuata, et mediante actualitate ipsa, quæ utique habitus est.

XXIV. Denique hoc ipsum exemplis manifestatur. Etenim ars, quæ est habitus factivus concurret ad ipsam substantiam, seu speciem artefacti, ut artefactum est, quia remota ratione artificiosi, reliquum quod manet solum est entitativum, et physicum, quod autem superadditur, artificiosum est. Et licet sine arte possint aliquando fieri opera artis, ut patet antequam discatur ars, tamen postquam ipse

habitus artis acquisitus est, et cum potentia influit in artificiosum opus totum quod artificiosum est, ab arte est, seu tota species, et quidditas artefacti; quia ad totum illud quod in quidditate artefacti est, sive perfectum, sive imperfectum se extendit directio artis, et de omni illo judicat, et dirigit, et præcepta tradit, ergo omnem illam substantiam artificialem attingit. Sicut etiam habitus scientiæ omnem speciem actus scientiæ tangit, nec solum dirigit, aut illuminat modum aliquem actus, aut perfectionem illius, sed totam speciem actus, et quod imperfectum in illo est, licet enim ad illud simpliciter non sit necessarium, tamen si ponatur, etiam ad illam entitatem concurret. Et similiter si unus potest de solo portare lapidem, tamen si alter adjuvet, etiam concurret ad substantiam portationis, et motus quasi unum concursum cum alio constituens. Et gladius obtusus scindere potest; si autem acutatur, illa major acuties, et actualitatio concurret ad totam scissionem, et substantiam actus dividendi. Ergo cum habitus sit quasi acuties, seu acies potentia, qua magis actuatur, et perficitur, quando procedit in operationem, tota illa entitas actus a potentia, et habitu emanat, a potentia ut a vi radicali, et prima; ab habitu ut ab actuante, et aciente potentiam et determinante ad talem speciem actus ut perfecte fiat.

XXV. Nihilominus licet actus, seu operatio etiam quoad substantiam egrediatur ab habitu determinante, sicut et a potentia universaliter influente, tamen sub diversa ratione formali procedit ab habitu, quam a potentia. Nam a potentia procedit actus secundum universalem rationem, quatenus actus talis generis est, verbi gratia a voluntate quatenus voluntarius potius quam cognoscitivus, vel e converso, et

similiter quantum ad entitatem, et substantiam actus primo, et per se producendam, seu eliciendam quomodocumque, sive imperfecte, sive perfecte, et sic respicit substantiam actus absolute, et sine aliquo additamento, vel peculiari aliqua ratione formali. At vero habitus cum determinet potentiam erga specialem aliquam operationem, respicit substantiam actus non secundum universalem, et genericam rationem, sed sub determinata, et speciali; et rursus hanc specialem respicit non quomodocumque faciendam, sed perfecte ex parte actus, et prompte, ac faciliter ex parte potentiæ in modo agendi, ita tamen quod ly perfecte ex parte actus non excludat substantiam actus, quæ etiam ab habitu egreditur, nec dicat aliquem accidentalem modum tantum, sed quidquid ad perfectionem operationis, vel effectus potest pertinere, ut scilicet fiat determinate ista species actus potius quam alia, fiat prompte, faciliter, majori cum inclinatione, intensione, aut proportione, brevitate, perfectione, etc. ad totum hoc concurrat habitus sub modo determinandi, et convenienter disponendi potentiam, ut totum illud faciat perfecte, quia si potentiam disponit convenienter, et determinat, atque adjuvat ut operetur, consequenter ad faciendum operationem perfecte habitus inclinatur, et sub hoc modo, et formalitate respicit. Nec est necesse illi assignare specialem modum correspondentem ex parte rei factæ, et in ipsa relucens, sed ex modo faciendi, et operandi, quia hoc facit habitus convenienter disponendo potentiam, et consequenter tenendo se ex parte modi operandi, ut jam dicemus.

SOLVUNTUR ARGUMENTA.

XXVI. Primo arguitur fundamento patris Vazquez, quia impossibile est, quod concurrant duo agentia, seu virtutes per se subordinatæ ad aliquem effectum, nisi in ipso effectu resplendeat aliquid correspondens uni, et aliquid correspondens alteri: sed substantia actus, etiam sumpta specificative, et quantum ad ultimam differentiam correspondet potentiæ, et ab illa procedit, et elicitur; ergo non potest talis actus quoad substantiam correspondere habitui, sed aliquid præter substantiam debet ei correspondere. Minor probatur, quia in ipsa substantia actus, etiam specificè considerata, nihil est quod ab intellectu solo non possit fieri sine habitu, nam manifeste patet, quod habitus generatur in intellectu per actus similes; ergo prius dantur actus talis speciei procedentes ab intellectu, quam detur habitus, si quidem generatur per illos, ergo intellectus etiam sine habitu, et ante habitum ipsum acquisitum potens est influere in totam substantiam actus; ergo habitus superveniens, et influens cum potentia nihil habet quod specialiter sibi in ipso actu respondeat, quia concurrat (ut dicimus) ad substantiam, et hæc tota correspondet potentiæ, si quidem potest fieri a potentia sine habitu. Major autem probatur, quia in causis per se subordinatis, oportet quod quælibet per se influat, et per se requiratur ad talem effectum; ergo aliquid in effectu correspondet, et est reducibile in unam, quod non in aliam, si enim unum et idem reducitur in duplicem causam, altera earum superfluit, si quidem etiam sine illa fieret; ergo non per se requiritur, nec sunt causæ per se subordinatæ,

sed per accidens concurrentes, sicut duo portantes lapidem, quorum quilibet sufficiens est ad portandum, tunc enim non subordinatur unus alteri per se, sed per accidens influunt. Et multo minus quando causa est totaliter per accidens, ut quod homo musicus generet hominem, ly musicus non influit in generationem. Potentia autem, et habitus operantur per se, et cum subordinatione per se in operationem, quia habitus non potest operari sine potentia, et solum ut subordinatus illi, ergo si aliquid influit, per se influit, ergo non reducitur actus in ipsum quoad substantiam, siquidem in hoc sufficienter correspondet potentiæ, et in illam reducitur.

XXVII. Respondetur majorem esse veram, quando concurrunt plures causæ ut distinctæ, non quando ex pluribus distinctis fit una causa, et integra virtus, atque perfecta, tunc enim pro indiviso eadem res, et idem prædicatum, et modus ex parte rei factæ correspondet utrique principio, et solum est diversitas ex parte modi operandi, seu ex parte rationis formalis sub qua tendendi, quia ad illudmet prædicatum, et rationem tendit hoc, et tendit illud, sed diversis viis, et tendentiis, nec oportet diversum prædicatum, aut rem ex parte rei factæ correspondere uni, et alteri, sed totum quod uni, etiam et alteri, sub diversa tamen tendentia, et via, et solum dicitur diversus terminus diversitate formali terminandi, non diversa ratione essendi, quia videlicet diverso modo terminat, ut stat sub tali tendentia, et via ad ipsum, sicut quando per diversas causas adæquatas divisim aliquid producitur, sicut verbi gratia, idem ubi acquiri potest per ascensum, et per descensum, qui sunt diversi motus, nec tamen res diversa, aut prædicata

diversa producunt, sed idem sub diversis respectibus.

XXVIII. Quando ergo plura principia ad eundem effectum, vel operationem concurrunt taliter, quod illa non constituunt diversas causas, sed unam, et eandem perfectius actuatam, et determinatam, non est necesse quod diversa prædicata resplendeant in effectu, quæ reducuntur ad illa principia, et unumquodque ad suum principium reducibile sit, sed quidquid reducitur ad unum pro indiviso reducitur ad aliud, sub diverso tamen modo, quatenus hoc perficit, et adjuvat illud ut perfectiori modo tendat in eundem effectum: sicut concursus, et auxilium divinum primæ causæ actuans causam inferiorem ad agendum, totum quod attingit causa inferior, attingit, et omnia prædicata, quæ correspondent uni, correspondent alteri, licet sub modo altiori causæ primæ, eo quod ad eadem prædicata effectus ad quæ respicit causa inferior cum potentialitate, et indeterminatione, respicit auxilium cum determinatione, et actualitate. Et similiter anima, quæ est radix potentiæ, et ipsa potentia ad eadem prædicata actionis influunt. Et in universum omnes causæ, seu virtutes, quarum una se habet ad aliam ut determinatio, et actuatio alterius (sicut acuties ad vim ferri scissivam) totum quod correspondet uni correspondet alteri ex parte rei factæ, licet non ex parte modi efficiendi.

XXIX. Idem proportionaliter dicimus de habitu acquisito, qui non elevando ad superiorem ordinem, sed perficiendo intra eundem determinat, et juvat potentiam ad producendum actum, et sic influit in totum illud quod ipsa potentia potest facere difficile, et per habitum expedite: cum autem potentia sola facit, et cum difficultate facit, uti-